

ISSN 1301-1197

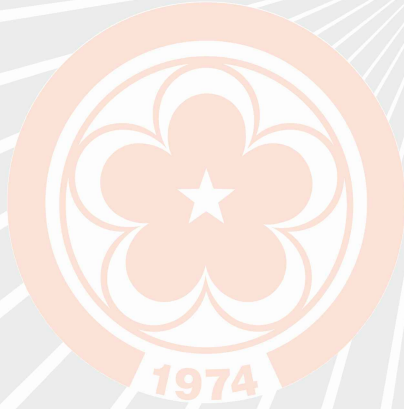

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

CÜİFD
XIX/1
2015

جامعة الجمهورية
مجلة كلية الإلهيات
سيواس / تركيا
XIX/1 - 2015

Cumhuriyet University
Journal of Faculty of Theology
(CUJFT)

XIX/1 - 2015

**CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

CÜİFD, XIX/I • Haziran 2015 (2015/I)

Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology (CUJFT)

جامعة الجمهورية مجلة كلية الإلهيات

ISSN 1301 – 1197

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (CÜİFD)
Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology (CUJFT)

جامعة الجمهورية مجلة كلية الإلهيات

Sayı: XIX/I (Haziran 2015) ISSN: 1301-1197

Sahibi/ Owner

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına
Prof. Dr. Sabri ERTURHAN (Dekan)

Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Doç. Dr. Sami ŞAHİN

Editör / Editor in Chief

Doç. Dr. Ömer ASLAN

Editör Yardımcıları / Associate Editor

Yrd. Doç. Dr. Abdullah DEMİR - Yrd. Doç. Dr. Sema YILMAZ - Yrd. Doç. Dr. Yusuf YILDIRIM

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ünal KILIÇ, Prof. Dr. Cemal AĞIRMAN, Doç. Dr. Sami ŞAHİN, Doç. Dr. Ömer ASLAN,
Doç. Dr. Nuri ADIGÜZEL, Yrd. Doç. Dr. Abdullah DEMİR, Yrd. Doç. Dr. Yusuf YILDIRIM,
Yrd. Doç. Dr. Sema YILMAZ

Danışma ve Hakem Kurulu / Advisory Board

Danışma Kurulu: Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN (Marmara Ü.), Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN (Yıldırım Beyazıt Ü.), Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ (Necmettin Erbakan Ü.), Prof. Dr. B. Ali ÇETİNKAYA (İstanbul Ü.), Prof. Dr. M. Doğan KARACOŞKUN (Gaziantep Ü.), Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM (Yıldırım Beyazıt Ü.), Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Hakkı AYDIN (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Âlim YILDIZ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Ali AKSU (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Mehmet BAKTIR (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Hasan KESKİN (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Metin BOZKUŞ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Ömer Faruk YAVUZ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Mehmet Ali ŞİMŞEK (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Ali AVCU (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Ali YILMAZ (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Mustafa KILIÇ (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Durmuş TATLILIOĞLU (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. M. Fatih GENÇ (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Süleyman KOÇAK (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Abubekir S. YÜCEL (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖZTEPE (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Rıza BAKIŞ (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Abdullah PAKOĞLU (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Halis DEMİR (Cumhuriyet Ü.)

Hakem Kurulu: Prof. Dr. Zekeriya PAK (Sütçü İmam Ü.), Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN, (Erciyes Ü.), Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR (Yıldırım Beyazıt Ü.), Prof. Dr. M. Zeki AYDIN (Marmara Ü.), Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM (Ankara Ü.), Prof. Dr. Ömer KARA (Atatürk Ü.), Prof. Dr. Galip YAVUZ (Marmara Ü.), Prof. Dr. Yusuf DOĞAN (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. A. Osman KURT (Yıldırım Beyazıt Ü.), Doç. Dr. Dursun Ali AYKİT (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Kamil KÖMÜRCÜ (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Şaban ERDİÇ (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Mustafa KAYAPINAR (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Hasan ÖZALP (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. İrfan KAYA (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Asiye AYKİT (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Mehmet TIRAŞCI (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Hatice ACAR (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Âdem CİFTÇİ (Cumhuriyet Ü.)

Sayı Hakemleri / Advisors for Issues

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yönergesi gereğince CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde "Çift Taraflı Körleme Sistemi (Double Blind)" kullanılır. Hakemler makale yazarını; yazarlar da hakemleri öğrenemez. Çift taraflı körleme ilkesini bozmamak amacıyla hakem listesi yılın son sayısında dergi sayı ayırımı yapılmadan toplu olarak yayımlanır. →

Redaksiyon ve Dizgi/ Redaction and Interior Design
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Demir

Sekreteryaya / Secretary
Burcu DEMİR - Faruk ÖZ - Kadir AYDIN

Adres/ Address
Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sivas
ilahiyat@cumhuriyet.edu.tr
Tel: (0346) 219 12 15/16 Fax: (0346) 219 12 18
http://dergi.cumhuriyet.edu.tr/cumuilah/index

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, hakemli ve bilimsel bir süreli yayın organıdır. Yılda iki sayı (Haziran - Aralık) olarak yayımlanır. Dergide yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar, yayıncı kuruluştan izin alınmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayımlanamaz.

Basım Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date
Rektörlük Basımevi, Sivas, 15 Haziran 2015

Hakem süreci sonunda *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde* yayımlanmasına karar verilen makaleler, ayrıca "iThenticate" adlı intihali engelleme programında taranarak kontrol edilmektedir.

Dergimiz; Milli Kütüphane Türkiye Makaleler Bibliyografyası, İSAM İlahiyat Makaleleri Veri Tabanı ve Türk Eğitim İndeksi tarafından taranmaktadır.

Milli Kütüphane Türkiye Makaleler Bibliyografyası: <http://makaleler.mkutup.gov.tr/>

İSAM İlahiyat Makaleleri Veri Tabanı: <http://www.isam.org.tr/>

Türk Eğitim İndeksi: <http://www.turkegitimindeksi.com/>

SALÂHÎ-İ UŞŞÂKÎ'NİN MANZUM KASİDE-İ MÜNFERİCE TERCÜMESİ

Yusuf YILDIRIM*

Özet: İbnü'n-Nahvî'nin ism-i a'zamı muhtevî olduğuna inanılan Kasîde-i Münferice adlı manzumesi, Arap ve Fars müellifler tarafından kaleme alınan tercüme, şerh ve tahmis türü birçok çalışmanın konusu olmuştur. Sıkıntılı ve kederli insanların virdi haline gelen ve okuyan kişinin duasının kabul olduğuna inanılan kasîde, Türk edîblerinin de yakından tanıdıkları ve üzerinde şerh ve tercüme yazdıkları bir manzumedir. Bu makalede sözkonusu kasîdenin Türkçe yazılmış şerh ve tercüme hakkında bilgiler verilmiş, ardından Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin kasîdeye yazdığı manzum tercümenin kütüphanelerde tespit edilen altı nüshasından istifade edilerek karşılaştırmalı metni hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İbnü'n-Nahvî, Kasîde-i Münferice, Salâhaddîn-i Uşşâkî, Klasik Türk Edebiyatı.

TRANSLATION OF SALÂHÎ-I UŞŞÂKÎ'S POETIC AL-QASIDAH AL-MUNFARIJAH

Abstract: It is believed that Ibnu'n-Nahvi's poem which is known as Kasîde-i Münferice contains ism-i azam (Grand Names of Allah). And it became subject of various works done by Arab and Persian authors such as translations, commentaries, and tahmis (adding three verses to the beginning of every couplet of an ode). Also, Turkish litterateurs are closely acquainted with and have written translations and commentaries on this ode. The ode became the invocation of distressed and sorrowful people and it is believed that the prayers of its readers are accepted. This article gives information about the commentaries and translations of the ode written in Turkish. And then the comparative text of the poetical translation, written by Salâhaddîn-i Uşşâkî, of the ode was prepared by being benefited from its six copies found in libraries.

Key Words: Ibn Nahvi, al-Qasidah al-Munfarijah, Salâhaddîn Uşşâkî, Classic Turkish Literature.

** Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (yasef_yildirim@hotmail.com).

Bu makale, iThenticate adlı intihali engelleme programında taranmış ve orijinal olduğu tespit edilmiştir.

A. İbnü'n-Nahvî ve Kasîde-i Münferice'si

Asıl adı Ebü'l-Fazl Yûsuf b. Muhammed b. Yûsuf et-Tevzerî'dir. 433/1041 yılında Tunus'un Tevzer kasabasında doğdu. Daha çok nahiv dersleri verdiği için İbnü'n-Nahvî künyesiyle tanındı. Eğitimine Tevzer'de başladı, ardından Kayveran'a giderek çeşitli hocaların derslerine katılmak suretiyle orada tahsilini tamamladı. Öğrenimini tamamladıktan sonra Tunus'ta dersler vermeye başladı. Bir süre Benî Hammâd Kalesi'nde kalan İbnü'n-Nahvî, ardından Sicilmâse'ye ve Fas'a gitti. Bu şehirlerde dayanamayıp tekrar Benî Hammâd Kalesi'ne geri döndü. Hac farizasını yapmak üzere buradan ayrıldı. Uzun süren hac seyahatinden sonra Benî Hammâd Kalesi'ne geri döndü ve burada vefat etti. Kaynakların çoğuna göre 513/1119 yılında vefat etti. Şiirlerinden, hac dönüşü bir müddet Mısır'da kaldığı anlaşılmaktadır.¹

İbnü'n-Nahvî, hayatı boyunca kendisini ilme ve ders okutmaya vermiş, derslerinde özellikle nahiv okutmuş bir âlimdir. Okuttuğu derslerin karşılığında hiçbir ücret talep etmemiştir. Geçimini Tevzer'deki bir çiftliğin geliriyle sürdürmüştür. Şöhretini daha çok taklitten uzak olan fakihliğinden ve ictihada meylinden almaktadır. O yaşamında hep zühd yolunu tutmuş, bu yüzden de bazı kaynaklarda mutasavvıf biri olarak anılmıştır.² Tasavvufî görüşleri ve kendisine nisbet edilen bazı kerametler, kendisi de bir mutasavvıf olan İbn Hirzihim tarafından nakledilmektedir.³ İbn Hirzihim'in naklettiğine göre İbnü'n-Nahvî, Gazzâlî'ye ve onun eserlerine son derece bağlı birisiydi. Hatta Gazzâlî'nin *İhyâ'sı* otuz eşit parçaya böldüğü ve Ramazan ayında her gün bir parçasını okumak suretiyle hatmettiği nakledilmektedir.⁴

İbnü'n-Nahvî, Allah'a teslimiyeti dile getirdiği ve sıkıntılı insanların virdi haline gelen *el-Kasîdetü'l-Münferice* adlı manzumesini rivayete göre, kendisi Tevzer dışında iken malının eşkiyalar tarafından gaspedildiğini duyması üzerine nazmetmiştir.⁵*el-Ferec (el-Fütûh) ba'de's-ş-şidde,*

¹ Hayatı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Hasen Saferî-i Nâdirî, "İbn Nahvî", *DMBİ*, V, Tehran 1376, s. 43; İsmail Durmuş-Hüseyin Elmalı, "İbnü'n-Nahvî", *DİA*, İstanbul: 2000, XXI, s. 163-164; Hüseyin Elmalı, "İbnü'n-Nahvî, el-Kasidetü'l-Münferice'si ve Tercümesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, XVI, s. 37-41.

² Hasen Saferî-i Nâdirî, *agm.*, s. 43.

³ İsmail Durmuş-Hüseyin Elmalı, *agm.*, s. 163.

⁴ İsmail Durmuş-Hüseyin Elmalı, *agm.*, s. 163.

⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zünûn*, II, s. 1346.

Ümmü'l-ferec, el-Fütûh, el-Münferice isimleriyle de bilinen kasidenin ismi-i a'zamı içerdiğine, dolayısıyla kasideyi dua olarak okuyan kişinin duasının kabul olacağına inanılmaktadır.⁶ Bazı dua mecmualarına da girmiş olan kaside, bu hususiyetlerine binaen İslam edebiyatlarında, özellikle tasavvufî çevrelerde büyük bir üne kavuşmuştur. Kaside, şiirde çok az kullanılan Mütedârik (Habeb) bahriyle yazılmıştır. Bu bahir *fe'ilün* tef'ilesinin her beyitte sekiz kere tekrar edilmesiyle oluşmaktadır. Kaside toplam kırk beyitten oluşmaktadır. Ancak bazı şerh ve tercümelerde bu sayının elliye kadar çıktığı görülmektedir. İsmâil Ankaravî'nin *Hikemü'l-münderice fi şerhi'l-Münferice* adlı eserinde, aslında kırk beyitten kasidenin başına hamd u senâ ile alakalı, sonuna ise Hz. Peygamber'in âl ve ashâbının medhine dair birkaç beyit ilhâk edildiği belirtilmiş ve sonradan eklenen bu beyitler teberrüken eserin sonunda verilmiştir.⁷

Kasîde, Arapça ve Farsça şerhleriyle beraber birçok kez basılmış (İstanbul 1290, 1302; Bombay 1299; Bulak 1303; İskenderiye 1304), üzerinde tercüme, şerh ve tahmis türü çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları neşredilmiştir.⁸

Kasîde-i Münferice dışında *el-Vasıyye* adlı bir risalesiyle *ed-Dibâcetü'l-müneşşer ve'l-minhâci'l-mu'aşşer* adlı manzumesi de bulunan İbnü'n-Nahvî'nin kaynaklarda şiirlerinden bazı beyitlere de rastlanmaktadır.⁹

B. Kasîde-i Münferice'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri

Kasîde-i Münferice Türk şair ve müellifleri tarafından da yakından tanınan ve üzerinde birçok Türkçe tercüme, şerh ve tahmis türü çalışmanın yapıldığı bir manzumedir. Yapılan bu çalışmalardan, müellifi bilinenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İsmail Rusûhî Ankaravî (ö.1041/1631):*el-Hikemü'l-münderice fi şerhi'l-Münferice* adlı eser bu alanda en çok bilinen Türkçe şerh çalışmasıdır. Ankaravî mukaddimede sözkonusu kasideyi vird-i

⁶ Hüseyin Elmalı, *agm.*, s. 41-42.

⁷ İsmâil Ankaravî, *Hikemü'l-münderice fi şerhi'l-Münferice*, İstanbul: Uhuvvet Matbaası, 1327, s. 118.

⁸ İlgili Arapça ve Farsça çalışmalar için bkz. Hüseyin Elmalı, *age.*, s. 45-50.

⁹ İsmail Durmuş-Hüseyin Elmalı, *agm.*, s. 164.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 1 (Haziran 2015)

zebân edinen bazı arkadaşlarının ricası üzerine böyle bir şerh yazdığını belirtmektedir. Şârih, *Kasîde-i Münferice*'yi kırk beyit olarak şerh etmiş; ancak kasideye sonradan ilhâk edilen beyitleri de eserin sonunda sıralamıştır. 1327/1909 yılında İstanbul'da basılmıştır.¹⁰

2. *Hüseyin Efendi*: Şârihin kimliği konusunda herhangi bir bilgiye bilgiye sahip değiliz. Eserini Hâfız Ahmed Paşa (ö.1042/1632)'nin isteğiyle 1020/1611'de tamamlayarak paşaya takdim etmiştir. Mukaddimedede İbnü'n-Nahvî'nin hayatı ve *Münferice Kasidesi*'nin faziletleri hakkında da bazı bilgilere yer verilmiştir. Şârih her beyti "el-Luga", "el-İ'râb" "el-Ma'nâ" başlıkları altında yorumlamıştır. Eserde, kaside kırk beyit olarak şerh edilmiştir. Eserin sonunda Şâfiî fakîhlerinden İmâm Takiüddîn es-Sübkî'ye nisbet edilen, Allah'ın, tahâret-i kâmileden sonra hiç kimseyle konuşmadan kasideyi kırk bir kez okuyan kişinin hâcetine cevap vereceğine dair rivayete de yer verilmiştir. Şerhin kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunmaktadır.¹¹

3. *Ahmed Efendi*: Şârihin kim olduğuna dair bilgiye ulaşamamıştır. Arapça mukaddimedede eserin Musahip Mustafa Paşa'ya takdim edildiği belirtilmektedir. 1093/1682'de kaleme alınan eser, kasidenin muhtasar bir şerhi niteliğindedir.¹²

4. *Derviş Hüseyin Konevî*: Müellif hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Ferağ kaydından müellifin Mevlevî bir derviş olduğu, Bâb-ı Cedîd Hankâhı'nda münzevi bir hayat yaşadığı ve şerhini 1209/1794'te tamamladığı anlaşılmaktadır.¹³ Eser uzun bir mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddime Arapça ve Farsça tamlamalarıyla ve külfetli bir üslûpla yazılmıştır. Kasidenin her beyti "el-Luga", "el-İ'râb" ve "el-Ma'enâ" başlıkları altında şerh edilmiştir. Şerhte, *Münferice Kasidesi*'ne sonradan eklenen iki beytin daha şerhi yapılmıştır.

5. *Es'ad Erbilî* (ö. 1336/1918): Nakşî-Hâlidî şeyhi olan Es'ad Erbilî, tercümesinin başında eseri Arapçaya âşinâ olmayanlar için yazdığını belirtmektedir. Eser hamdele ve salvele bölümlerinin de bulunduğu kısa

¹⁰ İsmâil Ankaravî, *age.*, İstanbul 1327.

¹¹ Eserin birkaç nüshası için bkz. *Şerhu'l-Kasideti'l-Münferice*, Nuruosmaniye, nr. 4038; *Kasîde-i Münferice Şerhi*, Süleymaniye, Yazma Bağışlar, nr. 1402-001; *Şerhu Kasideti'l-Münferice*, Süleymaniye, Yazma Bağışlar, nr. 7783.

¹² Ahmed Efendi, *Kasîde-i Münferice Tercümesi*, Süleymaniye, Kasidecizade, nr. 105.

¹³ Derviş Hüseyin Konevî, *Şerh-i Kasîde-i Münferice*, Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 623, vr. 236b-258b.

bir mukaddime ile başlamaktadır. Tercümede beyitlerde geçen kelimelerin anlamları verildikten sonra beytin genel tercümesi yapılmıştır. Eser *Tercüme-i Kasîde-i Münferice* adıyla 1311/1893'te basılmıştır.¹⁴

6. *Cebbârzâde Ârif Bey* (ö. 1339/1920): Şârih, Şa'bâniyye Ticânîyye şubesi muhiplerindedir.¹⁵ Eserinin adı *Celb-i Sürûr Selb-i Kûdûr*'dur. Mukaddimede İbnü'n-Nahvî'nin biyografisine ve bazı metlerine de yer verilmiştir. Eserin elde mevcut olan nüshası eksik içerisinde kasidenin yalnızca ilk beytinin şerhi bulunmaktadır.¹⁶

7. *Kemâleddîn Harpûtî: Kasîde-i Münferice'nin Tahmîsiyle Çe Şerhidir* adındaki eser, Abdülhâmid Harpûtî'nin *Münferice Kasidesi*'ne yazdığı tahmisle oğlu Kemâleddin Harpûtî'nin bu tahmise yazdığı şerhten oluşmaktadır. Eserin başında İbnülemîn Mahmûd Kemâl'in takrîzi bulunmaktadır. Kemâleddîn Harpûtî eserin mukaddimesinde, babasının kasideye yazdığı tahminin büyük bir hizmet olduğunu; ancak kasidenin ve kasideye yazılan Arapça tahminin anlaşılması için de bir şerhe ihtiyaç duyulduğunu ve bu yüzden böyle bir eser kaleme aldığını belirtir. Eser 1317/1899'da basılmıştır.¹⁷

8. *Vildân Fâik* (ö. 1343/1924): Son dönem Osmanlı âlimi ve huzur dersleri mukarriri olan şârih,¹⁸ eserinin "sebeb-i tahrîr" bölümünde İsmâil Ankaravî'nin matbu olarak basılan şerhindeki mürettip hatalarını tashih ettiğini, ardından sözkonusu şerhteki lügat ve nahve ait gereksiz bilgilerin atılarak beytin genel anlamını vermeye yönelik bir şerh hazırladığını belirtmiştir.¹⁹

Yukarıda zikredilen isimler, sözkonusu kaside üzerinde tercüme, şerh ve tahmis yazan müelliflerden sadece bir kısmı olup

¹⁴ Es'ad Erbilî, *Tercüme-i Kasîde-i Münferice*, 1311; Ercan Alkan, "Es'ad Erbilî'nin Tercüme-i Kasîde-i Münferice Adlı Eseri", *Tasavvuf Dergisi*, 2012, XXX, s. 151-172.

¹⁵ Hayatı ve eserleri hakkında bkz. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yay., 2011, IV, s. 212-216.

¹⁶ Cebbârzâde Ârif Bey, *Celb-i Sürûr Selb-i Kûdûr*, Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No. 1525.

¹⁷ Kemâleddîn Harpûtî, *Kasîde-i Münferice'nin Tahmîsiyle Berâber Türkçe Şerhidir*, Elazığ: Ma'mûretü'l-Azîz Vilâyeti Matbaası, 1317.

¹⁸ Şârihin hayatı ve eserleri için bkz. Arzu Göldöşüren, "Vildân Fâik Efendi", *DİA*, İstanbul: İstanbul 2013, XLIII, s.108-109.

¹⁹ Vildân Fâik Efendi, *Kasîde-i Münferice Şerhi*, Süleymaniye, Yazma Bağışlar, No. 107.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 1 (Haziran 2015)

bunlar dışında yazma eser kütüphanelerinde müellifi bilinmeyen daha birçok şerh, tercüme ve tahmis bulunmaktadır.²⁰

C. Salâhî-i Uşşâkî ve Manzum Kasîde-i Münferice Tercümesi

1.Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Abdullah Salâhaddin, mahlası Salâhî'dir. 1117/1705'de 1117/1705'de bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Kesriye'de (Kastorya) doğdu. Tahsiline memleketinde başladı. Ardından yirmi yaş- mi yaşlarında iken babasından devraldığı kâtiplik mesleğini sürdürmek dürmek ve öğrenimine devam etmek için İstanbul'a gitti. Burada tahsilini tamamladıktan sonra devlet hizmetine giren Salâhî başta Hekimoğlu Ali Paşa olmak üzere birçok önemli devlet adamının yanında yanında görevlerde bulundu. 1153/1740 tarihinde Mısır'a vali olarak görevlendirilen Hekimoğlu Ali Paşa'yla birlikte Kâhire'ye giden Salâhî, burada Halvetî Şeyhi Şemseddin Muhammed el-Hıfî ile tanıştı. Paşa ile çıktığı bir Edirne seyahati sırasında görüştüğü Halvetî-Uşşâkî şeyhi Cemâleddin Uşşâkî'ye intisâp ederek devlet hizmetindeki görevinden ayrıldı. Bir süre Savaklardaki Hirâmî Ahmed Paşa Tekkesi'nde kaldı. Ardından Fâtih'teki Tâhir Ağa Dergâhı'nda şeyh olarak görevlendirildi. Tâhir Ağa Tekkesi'nin 1197/1783'deki Tüfekhâne yangınında yanması üzerine şeyhi ve aynı zamanda kayınpederi Cemâleddin Uşşâkî'nin Savaklardaki dergâhına taşınan Salâhî, burada 29 Muharrem 1197/4 Ocak 1783'de vefat etti. Cenazesi uzun yıllar şeyhlik yaptığı Tâhir Ağa Tekkesi'nin hazînesine defnedildi. Salâhî'nin telif, tercüme ve şerh olmak üzere yüze yakın eseri bulunmaktadır.²¹

2.Kasîde-i Münferice Tercümesi

Tercümenin ne zaman yazıldığı bilinmemektedir. Salâhî, aslında kırk beyitten oluşan *Münferice Kasidesi*'ni, başkaları tarafından sonradan

²⁰ Müellifi bilinmeyen bir şerh için bkz. *Şerh-i Kasîde-i Münferice*, Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No. 1648; müellifi bilinmeyen Türkçe bir tahmis için bkz. *TahmîsuKasîdeti'l-Münferice*, Milli Kütüphane, No. A4753.

²¹ Salâhî-i Uşşâkî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yay., 2011, IV, s. 429-444; Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâhaddin-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1998; A.g.Mlf., "Edebiyatımızda Regâibiyye ve Salâhî'nin Matla'u'l-Fecr'i", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, XXXII, s. 132-133; Semih Ceyhan, "Salâhî Efendi", *DİA*, İstanbul: 2009, XXXVI, s. 17-19.

yazılan üç beyit daha ekleyerek toplam kırk üç beyit olarak tercüme etmiştir. Tercüme kaside nazım şekliyle ve aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Hemen her beyitte imâle yapıldığı görülmekle birlikte genel olarak aruzun başarılı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Salâhî'nin *Kasîde-i Münferice Tercümesi*'nin tespit edilen altı nüshasından dördünde mukaddime bölümü vardır. Bu nüshalarda NO ile NU ve L ile V'dekiler aynı olmak üzere iki farklı mukaddime bulunmaktadır. Ancak NO ve NU nüshalarındaki mukaddime bölümünün Dervîş Hüseyin Konevî tarafından 1209/1794'de kaleme alınan şerhin mukaddimesiyle aynı olması bu bölümün sonradan tercümeyle eklendiği ihtimalini akla getirmektedir. Diğer yandan sözkonusu nüshalardaki mukaddimenin sonunda "Kasîde-i mezkûreye lisân-ı Türkî ile ma'ânî-i lugati mübeyyen ve keşf-i î'râb ve îzâh-ı ma'ânî-i ebyâtını mütazammın te'lîfini irâde ve iltimâs buyurduklarına binâen..." ifadelerinin bulunması da bu durumu desteklemektedir. Zira yukarıda verilen ifadelerden de anlaşılacağı üzere mukaddimenin bir tercüme mukaddimesi olmaktan ziyade şerh mukaddimesi olması daha muhtemeldir. Mukaddimeler, aşağıda tercüme metni verilirken bu ihtimaller göz önüne alınarak Nihâyetinde bulunan mukaddime, klasik eserlerde görüldüğü gibi konuya uygun olan hamdele ve salvele bölümleriyle başlamaktadır. Daha sonra kaside müellifinin kimliği ve hayatı hakkında bilgilere yer verilmektedir. İbnü'n-Nahvî'nin ilim ve amel noktasında İmam Gazzâlî mesâbesinde bulunduğu, güzel ahlak sahibi ve kerâmet ehli bir zat olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanında kasidenin ism-i azamı içerdiği ve dolayısıyla dua gibi okunabildiği belirtilmektedir. Hatta Takîyüddîn es-Sebkî'nin, kendisine bir şiddet isabet ettiğinde bu kasideyi okuduğuna ve hemen ferahlığa kavuştuğuna dair olan rivayete de yer verilmektedir. V ve L nüshalarındaki mukaddime de yine hamdele ve salvele ile başlamaktadır. Bu mukaddimede İbnü'n-Nahvî'nin, kasideyi malının zalimler tarafından gasp edildiğini duyması üzerine yazdığına dair rivayete yer verilmektedir. Kasidenin dua olarak okunduğunda mutlaka kabul olduğunun da tekrar edildiği mukaddimede özellikle kasideyi tahâret-i kalb ile kırk bir kere okuyan

kişinin zalimin zulmünden kurtulacağına ilişkin bir inancın olduğu belirtilmektedir.

Besmele ile başlanan tercüme bölümünde önce kasidenin Arapça metni verilmiş, ardından her beytin altında kasidenin Türkçe tercümesi yapılmıştır. Salâhî-i Uşşâkî *Kasîde-i Münferice* tercümesini, kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun olarak yapmıştır.

Kasîde-i Münferice Tercümesi'nin Nüshaları:

Salâhî'nin birçok eseri gibi *Kasîde-i Münferice Tercümesi* de basılmamıştır. Burada Türkiye kütüphanelerinde yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilen nüshalar tanıtılacak, ardından karşılaştırmalı metin verilecektir.

1. İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K1095, vr. 41^b-46^b (B).

Tercüme, mecmuanın 7. risalesidir. Mecmuada; *Mecmuatü'l-Fevâid* adıyla kayıtlı muhtelif bilgilerin bulunduğu bir risale, Aliyyü'l-Kârî'nin *Fethu'l-esmâ fi-şerhi's-semâ* adlı risalesi, İmâm Busîrî'nin, Ka'b b. Zühre'nin "lâm" redifli kasidesine nazire olarak yazdığı *Zuhru'l-mead 'alâ vezni Bânet Suâd* adlı kasidesinin ve *Kasîdetü'l-Mudariyye*'nin Arapça metinleri, *Kasîde-i Bürde*'nin şârihi bilinmeyen Arapça bir şerhi, *Kasîde-i Tantaraniyye*'nin yine müellifi bilinmeyen manzum bir tercümesi, İbnü'l-Verdî'nin *Nasîhatü'l-ihvân* adıyla meşhur olan *Lâmiyye* kasidesine Murâdî mahlaslı birisi tarafından yazılan tahmis, Abdülkadîr Geylânî'nin *Kasîdetü'l-Yâiyye*'si, Ka'b b. Zühre'nin *Kasîdetü't-Tâliyye*'si, Kemalpaşazade'nin *Risâletü'l-vücûd* adlı küçük bir risalesi de bulunmaktadır.

Tercüme, kütüphane kaydında *Tercüme-i Kasîdetü'l-Münferice* adıyla geçmektedir. Yine kayıta mütercimim belli olmadığı belirtilmektedir. Nüshanın müstensihisi bilinmemektedir. Tercüme kırmızı bir cetvel içinde Arapça asıl metin ile birlikte bulunmaktadır. Arapça metin kırmızı mürekkeple, tercüme ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Harekeli nesih yazıyla ve 12 satır halinde yazılmış olup toplam altı varaktan oluşmaktadır. Nüshada kasidenin, sonradan eklenen bir beyitle birlikte kırk beytinin tercümesine yer verilmiştir. Kasideye sonradan eklendiği bilinen و إِذَا بَكَ إِشْتَدَّيْ أَرْمَةٌ تَنْفَرُجُ beytinin altında ise muhtemelen müstensihe ait olan "Bin iki yüz on üçünde oldı mahtûmunla/ *Tercüme-i Münferice* virdi bize zahmeti" beyti bulunmaktadır. Buradan tercüme nüshasının

1209/1794'de tamamlandığı düşünülebilir. Bu beyit karşılaştırmalı metinde gösterilmemiştir.

Nüsha karşılaştırmalı metinde (B) harfi ile gösterilmiştir.

2. İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No. 263, vr. 1^b-2^a (OE).

Münferice tercümesi, toplam 115 varaktan oluşan mecmuanın ilk şiiridir. Tercümenin başında "Tercüme-i Kasîde-i Münferice li-Salâhaddîn-i Uşşâkî -kaddese sırruhu'l-bâkî-" başlığı bulunmaktadır. Mecmuada Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin divan nüshası, Arapça, Farsça ve Türkçe yazdığı na'tler, tahmisleri ve din büyükleri için kaleme aldığı kasideleri de bulunmaktadır. Ketebe kaydından nüshanın, Nazillili Seyyid Mehmed Fahreddîn Himmetî diye birisi tarafından 1317/1899 senesinde istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Nüshada kasidenin, sonradan eklenen bir beyitle birlikte kırk beytinin tercümesine yer verilmiştir.

Nüsha 230x175, 160x120 mm. ebadında ve 21 satırlı olup güzel ve okunaklı bir rik'ayla yazılmıştır.

Karşılaştırmalı metinde (OE) harfiyle gösterilmiştir.

3. Kütahya Vahidpaşa İl Halk Ktp., No. Va 1350, vr. 1^b-5^a (V).

Eser 11 varaklık küçük bir mecmuanın ilk risalesidir. Mecmuada muhtelif Arapça dualar ve kime ait oldukları bilinmeyen şiirler de bulunmaktadır. Kasîde-i Münferice tercümesinin bulunduğu bölüm dışındaki sayfalar gelişigüzel olup düzensizdir. Tercüme, kasidenin Arapça metni ile birlikte bulunmaktadır. Arapça'da siyah mürekkep tercümede ise kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

Tercüme nüshasında, klasik eserlerde görülen an'aneye uygun olarak hamdele ve salvele bölümlerinin bulunduğu kısa bir mukaddime bulunmaktadır. Mukaddimedede şairin ismine, kasidenin nazm edilme sebebine, İbnü'n-Nahvî'nin vefat tarihine ve kasidenin ism-i a'zamı muhtevî olduğu için dua gibi okunabilmesine dair bilgiler bulunmaktadır. Burada da kasidenin kırk bir beytinin tercümesi bulunmaktadır.

Nüsha 65x100, 110x165 ölçülerinde olup 11 satır halinde ta'lik yazıyla yazılmıştır. Karşılaştırmalı metinde (V) harfi ile gösterilmiştir.

4. Süleymaniye Ktp., Laleli, No. 3733-001, vr. 1^b-3^a (L).

Tercüme, içerisinde Dâvûd-ı Kayserî'nin *Şerhu'l-Kasîdeti'l-Hamriyye'si*, Kemalpaşazâde'nin *Şerhu Duai'l-Kunut'u*, *Kasîde-i Bânet Suâd*, Alâüddîn el-Bihîştî'nin *Şerhu'l-Kasîdeti't-Tantaraniyye'si*, İmâm Gazzâlî'nin *Eyyühe'l-Veled'i*, Ahmed Rıdvân'ın *Tercüme-i Kasîdetü'l-Bürde'si* vb. risalelerin de bulunduğu bir mecmuanın ilk risalesidir.

Nüshada kasidenin beyit sayısı kırktır. Ancak kasidenin son iki beytinin Arapçaları yazılmasına rağmen tercümesi eksik bırakılmıştır. Tercümenin mukaddime kısmı V nüshasıyla aynıdır.

Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Nüsha bozuk bir ta'lik yazıyla ve değişik satırla yazılmış olup 200x126,177x100 mm. ebadındadır.

Nüsha karşılaştırmalı metinde (L) harfi ile gösterilmiştir.

5. Nuruosmaniye Ktp., No. 2872-008, vr. 72^a-79^b (NO)

Eser mecmuanın sekizinci risalesidir. Mecmuada *Tercüme-i Esmâ-i Hüsnâ*, *Tercüme-i Kasîde-i İstigfâriyye*, Zülüflü Mustafa Teberdâr Efendi'nin *Elfiyye kasidesi* ve *Tercümetü'l-Hilyeti'n-Nebî'si*, Ebu's-Sürûrî el-Bekrî'nin *Kasîde fî Na'ti'l-Cenne'si*, *Tercümetü'l-Kasîdeti Ene'l-Matlûbu Fetlûnî Tecidnî*, *Kasîde-i Emâlî Tercümesi* ve Veysicânî tarafından yapılan *Kasîde-i Tantaraniyye Tercümesi* de bulunmaktadır. Mecmuanın kim tarafından ve ne zaman yazıldığı bilinmemektedir.

Tercümede *Kasîde-i Münferice-i Revhânî* başlığı bulunmaktadır. Eser, muhtevaya uygun olan hamdele ve salvelenin de bulunduğu uzun bir mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddimede İbnü'n-Nahvî'nin ismi, künyesi, nisbesi ve *Münferice Kasidesi*'nin faziletleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Tercüme bir cetvel içinde Arapça aslı ile birlikte verilmiştir. Arapça Kırmızı mürekkeple, tercüme ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Sonradan eklenen üç beyitle birlikte kırk üç beytin tercümesi bulunmaktadır.

187x125, 139x80 mm. ebadında olan nüsha 13 satırlı olup harekeli nesihle yazılmıştır.

Karşılaştırmalı metinde (NO) harfleriyle gösterilmiştir.

6. Nuruosmaniye Ktp., No. 4906-011, vr. 70^a-75^a (NU).

Eser, 80 varaklık yeşil bez kaplı, şirazeli, miklebli, mukavva ciltlibir mecmuanın 11. risalesidir. Mecmuanın iç kapağında *Kasîdetü li-Ebi'l-Fazl Yûsuf et-Tevzerî* adıyla kayıtlıdır. Mecmua içerisinde *Şerh-i Esmâ'l-Hüsnâ*, *Şerh-i Hilyetü'n-Nebî*, *Tercüme-i Kasîde-i Bürde*, *Kasîde-i Emâlî Tercümesi* vb. risaleler de bulunmaktadır. Tercüme Arapça asıl metinle birlikte bulunup yazılar cetvel içine alınmıştır. Arapça metin kırmızı mürekkepli, tercüme kısmı ise siyah mürekkeplidir. Kaside kırk üç beyit olarak tercüme edilmiştir. Nüsha, karşılaştırmalı metinde (NU) harfleriyle gösterilmiştir.

D. Metin

Hamd-i nâ-mahdûd ol Hâyî-yi Vedûd ve Kıyyûm-i vücûd olan Hazret-i Celâl-i ahadî dergâh-ı kudsi-penâha ki serâbistân-ı cân ve gülistân-ı cinânda hubûb-ı nesîm-i ta'lim ve cereyân-ı tesnîm-i ilhâm ve tefhîm gönce-i fu'âd-ı aşfiyâ-yı 'ibâdı gül-i sirâb gibi şükûfte ve büyâ ve gülberg-i zebân-ı insânı hedîr-i taqrîr-i esrâr-ı nihânı birle güyâ eyledi.²²Ve dürûd-ı nâ-ma' dūd ol şadr-ı şuffe-i vücûd ve bedr-i 'âlem-i şühûd olan cenâb-ı muqaddes Muhammedî bârgâh-ı risâlet-destgâhına ki aqtâr-ı şark ve ğarbı nūr-ı risâleti ile rûşen ve ercâ-i mülk ve melekûtî tenessüm-i

²² Bu mukaddime bölümü yalnızca NO ve Nu nüshalarında bulunmaktadır. V ve L nüshalarında bulunan mukaddime ise şöyledir: Hamd-i bî-hadd u şenâ-yı bî-'add ol Hâyî u Kıyyûm u Kâdir'e kim Habîb-i Aḥmed'i ve Resûl-i Muhammed'i ḥalk içinde işîfâ kıldı –Şalâvatullâhî 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve şahbihi ve vereşchu min 'ulemâ'i ümmetihi-. Elsine-i 'ulemâda ve zümre-i şulehâda meşhûr olan *Kaşîde-i Münferice* Ebi'l-Fazl Yûsuf Mağribî Hazretleri'nün –Kaddesallâhu sırrahu'l-'izzet- bir inşasıdır. Du'a-i müstecâb. 'Âlim-i fâzil ve 'arif-i kâmindür. Şerrâh-ı kaşîde niçe kerâmâtın zikr itmişlerdür. Bu kaşîdenün nazmına şurûhda beyân olunan sebebi ba'zî zaleme hazret-i şeyḥuñ cefâsına müteşaddî olub emvâlini ğârete ve ḥasârete. Hazret-i şeyḥ bu kaşîdeyi şiddet hâlinde Hazret-i Ḥaḳḳ'dan istimdâd idüb nazm itmişdür. Ol zâlimler bir gice vâkı'asında şiddet görür kaşîde okur bir elinde bir tizçe harbe duḥar, şeyḥe mâlin vir cefâ itme, yoḥsa seni katl iderin. Ol zâlim uyanub şeyḥe i' tizâra gelüb şeyḥ kaşîdeyi inşâda iken tevbe idüb bu kaşîdeyi inşâ eder. Ba'zî meşâyih-i fuzalâdan menkûldur; bu kaşîdede ism-i a'zam mektûbdur, her kim du'â iderse müstecâbdur ve niçe 'ulemâ ḥîn-i şiddetde okuyub du'âları müstecâb olmuşdur. Ve ba'zî 'ulemâ-i 'izâmdan menkûldur ki bir kimse tahâret-i kalb ile kırk bir kerre okusa ḥâceti muḳzî ola, ḥuşûsan zaleme zulmin men' itmekde. Hazret-i şeyḥ diyâr-ı Mağrib'de hazret-i İmâm Gazzâlî Maşrîḳ'da fâzîl u 'im ile meşhûr idi. İmâm Maşrîḳ'da vefât itdüğü vaḳt şeyḥ hazretleri Mağrib'de vefât itmişlerdür, hicretün beş yüz on üçüncü senesinde. Rıdvanullâhî Te'âlâ 'aleyhim cema'in.

nesim-i velâyeti ile gülşen eyledi. Ve revh u reyhân ve rahmet ve rıdvânı ol şâh-ı güzîn ve seyyidü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn hazretinüñ âl u aşhâbı cenâb-ı celil-me'âblarına ki hamele-i 'arş-ı şer' -i mübîn ve naqale-i aşl u fer' -i 'ulüm-ı evvelîn ve âhirîndürler -Şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem ve 'aleyhim ecma'în ve 'alâ men tebi' ahum bi-ihsâni ilâ yevmi'd-dîn-

Ammâ ba'd işbu *Kaşide-i Münferice*-i mübâreke ki kıdve-i efâzıl-ı enâm mefhar-ı meşâyih-i kirâm Ebu'l-Faız İbnü'n-Nahvî dimekle mükennâ Yûsuf nâm imâm-ı hümmâm -A'lallâhu derecâtehü fî dâri's-selâm- hazretlerinüñ nazm-ı şerîfi ve kelâm-ı laţîfidür. Ol şol edib-i fâzıl ve mürşid-i kâmidür ki aşlı Tevzer nâm beldeden idi. Qal'a-i Hammâd'da tavaţtun idüb anda mağalli mağatt-ı rihâl-i efâzıl-ı ricâl oldu. Civâr-ı rahmet-i Rabb-i Müte'âl'a anda intikâl eyledi ki İmâm Gazzâlî dağı anda intikâl eylemişlerdür -Revvağallâhu rûğahumâ ve zâde fî a'lâ ğufra'l-cinâni fütûğahumâ-. İbni Hammâd da -Rağimehullâh- Şeyğ İmâm Ebu'l-Faız İbnü'n-Nahvî bizim diyârimızda diyâr-ı 'Irâğ'da İmâm Gazzâlî -Rağimehu'llâh- meşâbesindedür, 'ilimde ve 'amelde dir idi. Ve şikât-ı 'ulemâ-i fûğulden mağkî ve menğul olan evşâf-ı 'aliyye ve ağvâl-i seniyyesi imâm-ı 'âlim ve 'ilmi ile 'âmil mütekellim faşih fâzıl zâhirü'l-kerâmât ve bâhirü'l-kemâlât şâğib-i mekârimü'l-ağlâğ keşirü'l-merâğim ve'l-erfâğ, efnân-ı fünûnda merd-i kâmil aşnâf-ı hünerde ferd-i fâzıl idi. Ve ğikâye olunur ki Ğicâz'a sefer müteveccih olduğda ehl-i beyti şûret-i ğâllerinden şikâyet ve ğaybetde tağammül yâ refâğatden bî-tâb ve tğat-liklerin izğâr ve ğikâyet eylediler. Bir riğ'a yazub bunı ğıfz idüñ, didi ve gitti. Şeyğ gerü gelince bir şağış herğün ehl-i beytine cemî' mâlzemelerin getürür idi. Şeyğ geldikten soñra riğ'a aya nazâr idüb bu kıt'a-i mübâreke-yi riğ'ada yazılır gördiler. **Nazm:**

ان الذى وجهت وجهى له هو الذى خلفت فى اهلى

فانه ارفع منى بهم و فضله اوسع من فضلى

[Kendisine yüzümü çevirdiğime, ailemi emanet ettim. Şüphesiz ki O, benden sıkıntıyı kaldırdı ve O'nun lütfu benim lütfumdan daha geniştir.]

Her kaçan bir şey'e muhtâc olub ol şey' hâzır bulunmasa İmâm Gazzâlî İhyâ-i 'Ulûm'da zikr itdügi üzre Hâzret-i Hızır -'aleyhi's-selâm-dan me'sûr olan du'â-yı mübâreke okuyub hemân dem murâd muhaşşal ve şiddet ferce mübeddel ve zulmet ziyâyâ muhavvel olur idi. Du'â-yı şerîf budur: اللهم كما لطفت في عظمتك دون اللطفاء و علوت بعظمتك على العظماء وعلمت ما تحت ارضك كعلمك بما فوق عرشك و كانت وساوس الصدور عندك و علانية القول كالسرّ في علمك و انقاد كلّ شئ لعظمتك و خضع كلّ ذى سلطان لسلطانك و صار امر الدنيا و الاخرة بيدك اجعل لى من كل همّ امسيت فيه فرجا و مخرجا. اللهم ان عفوك عن ذنوبي و تجاوزك عن خطيئتي و سترك عن قبيح عملي اطمعني ان اسئلك مالا استوجبه مما قصرت فيه ادعوك امنا و اسئلك مستأنسا و انك لمحسن الیّ و انی لمسئ الی نفسی فیما بینی و بینک تتودد الیک بالنعم و اتیغض الیک بالمعاصی و لكن الثقة بفضلك حملتنی علی الجرأة علیک فجد بفضلك و احسانك علی انک انت التواب الرحیم.

'Ulemâ ve şulehâdan mu'teber ve mevşûkun bih, e'izzeden menkûl ve mervîdür ki; bu kaşîde-i mübâreke ism-i a'zamı müştemildür. Hiç kes recâhat talebinde bu kaşîde-i mübâreke ile tevessül ve istişfâ eyledi, illâ isticâbet olundu. E'imme-i müctehidînden İmâm Taqiyüddin es-Sübki'nün -Raḥimehullâh- oğlu kâḍıyü'l-ḳudât Tâceddîn -Raḥimehullâh-: "Vâlidüm Taqiyüddîn -Revvaḥallâhu rûhahu-'ya bir şiddet işâbet eylese bu kaşîde-i mübârekeyi inşâd iderdi. Derḥâl şiddet ferce mübeddel olub dil-i maḥzûmî şâd ve bend-i ḡamdan âzâd olurdu." Saltanat-ı İslâmiyye vüzerâ-yı 'âlî-re'y-i memâlik aralarından eyvân-ı devlet-i 'ulyâ ve dîvân-ı saltanat-ı kübrâda sinîn ve şühür-ı hıdemât-ı mefhûre ve mesâ'î-i meşkûresi şudûr ve zühûr bulan şadr-ı hümâm dîvân-ı mısr-ı me'âlî ve bedr-i tamâm-ı âsumân-ı ma'ârif ve 'avâlî ki esbâb-ı devlet-i dâreynde ḥaṭṭ-ı evfer-i a'lâya nâ'il ve merâtib-i sa'âdet-neş'etinden rütbe-i pertev ve a'lâyı müstaḥil ve müstekmildür. Şavb-ı Cenâb-ı Rabbü'l-enâma incizâb-ı tâmdan nâşî ve likâ-yı ḥâzret-i melik-i 'allâma kemâl-i şevḳ ve heyâmdan ḥâşıl ve münşî aḥvâl-i 'aliyye ve eṭvâr-ı seniyyesine ḳulûb-ı ehl-i imân bî-iḥtiyâr mâ'il ve aşḥâb-ı 'ilm u 'irfân bilâ-şabr u ḳarâr 'âşık-ı şifte-dil olmuşlardur. Beyt:

من اورا چه گونه توام ستودن که من هر چه گویم وی افزون از آنست

[Ben O'nu nasıl övebilirim ki; ben ne desem O, ondan da üstündür.]

مدد الله تعالى ظلال دولته على مفارق احبائه المخلصين و حشره مع الصديقين والشهداء و الصالحين.

Çaşıde-i mezkûreye lisân-ı Türkî ile ma'ânî-i luğati mübeyyen ve keşf-i i' râb ve izâh-ı ma'ânî-i ebyâtını mütazammın te'lîfini irâde ve iltimâs buyurduklarına binâen mütevekkilen 'ala'l-melikü'l-'allâm is'âf-ı merâmları qarîn-i cedd ve ihtimâm kılınub bi-fazlı'llâhi'l-meliki'l-ekber ahsen-i vech üzere itmâmı müyesser ve me'mûl ve me'mûr olan şavır ve tarz üzere ihtimâmı muhaqqak ve muqarrer oldı. نفع الله بهذا الطالبين من كربوب. الدهر طراً أمين.

Bismillâhirrahmânirrahîm

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

- 1 اشتدّي أزمة تنفرحي قد آذن ليلىك بالبلج
İrişe şadî saña müşted ola gam şiddeti
Gam şebi i' lām idüb gün gibi açar kürbeti
- 2 و ظلام الليل له سُرُجٌ حتى يغشاه أبو السُّرُجِ
Zulmetinde her şebüñ vardur niçe rüşen çerâğ
Maḥv ider leylüñ zülâmın nūr-ı şemsüñ celveti
- 3 و سحابُ الخيرِ لَهُ مطرٌ فإذا جاء الإبانُ تجي
Feyz-i Hâk'dan ebr-i ḥayruñ 'âkıbet bārânı var
Vaḳti vardur şabr kııl berķ gibi eyler sür' ati

1 irişe: irişse OE / saña müşed: meşakkat OE / gam: gamuñ OE / ola: olan B; ol L.

2 zulmetinde: zulmetine L // leylüñ: lik OE / celveti: ḥalveti NU.

3 bārânı: bārân B / bārânı var: bārân olur V; var bārânı OE // vaḳti: vaḳt V, L / eyler: eyle OE.

- 4 و فَوَائِدُ مَوْلَانَا حُمْلٌ لَشُرُوحِ الْأَنْفُسِ وَالْمُهَجِّ
Vardur elţâf u 'aţâyâsı nihâyetsiz Hâk'uñ
Cân u dillerden açar feyz-i 'aţâsı miñneti
- 5 و لَهَا أَرْجٌ مُّحِيٍّ أَبَدًا فَاقْصِدْ مَحْيَا ذَاكَ الْأَرْجِ
Büy-ı elţâfi dem-â-dem mürde dil ihyâ ider
Nefha-i feyzine Hâk'uñ dilden eyle himmeti
- 6 فَلَرَبُّنَمَا فَاضَ الْمَحْيَا بِبُحُورِ الْمَوْجِ مِنَ اللَّحْجِ
Şabr ile bil teşne diller âb-ı hayvâna irer
Mevc-i elţâf-ı bihârından virür Hâk vüs'ati
- 7 وَالخَلْقُ جَمِيعًا فِي يَدِهِ فَذُو سَعَةٍ وَذُو حَرَجٍ
Hâk-ı 'âlem kabza-i kudretde bî-çün u çerâ
Kimi dayk issi bu halkuñ ba'za virmiş vüs'ati
- 8 وَ نُزُولُهُمْ وَ طُلُوعُهُمْ فَإِلْ دَرْكٍ وَ عَلَى دَرَجٍ
Tâlib-i dünyâ olan derk-i tabî' atde esîr
Tâlib-i Mevlâ olan evc-i 'alâda tal'ati
- 9 و مَعَايِشُهُمْ وَ عَوَاقِبُهُمْ لَيْسَتْ فِي الْمَشْتِي عَلَى عَوَجٍ
Añlama güç dü-cihân hâlinde halkuñ hâlini
Herkesuñ ma'nide kârı muktezâ-yı fıtrâtı

4 elţâf u: elţâf-ı B, V, OE; elţâfi L / nihâyetsiz Hâk'uñ: bî-nihâyet hazretüñ OE // açar: siler OE.

5 büy-ı: bu OE / mürde: merd B / dil: dili NO / mürde dil: mürdeler L.

7 issi: ümmet V.

8 olan derk-i: olandur ger B / derk-i tabî' atde: derc-i mañabbetde V // 'alâda: 'ulâda NO, NU.

9 hâlinde: cümle V // kârı muktezâ-yı fıtrâtı: kâr-ı muktezîdur mühleti OE.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 1 (Haziran 2015)

- 10 حِكْمٌ نُسِجَتْ بِيَدِ حَكَمْتٍ ثَمَّ اِنْتَسَجَتْ بِالنُّسِجِ
Nesc ider hikmet kabâsın dest-i kudret hâkimi
Nesc-i naqşından muraşsa‘ cümle dâr-ı milketi
- 11 فَاِذَا اِقْتَصَدَتْ ثَمَّ اِنْعَرَجَتْ فَبِمُقْتَصِدٍ وَ مُنْعَرَجٍ
Hikmetüñ ceryânı kaşd itse ya meyl itse eger
Kâşıd u mâ'ille cârîdür ‘aceb Hağ hikmeti
- 12 شَهِدَتْ بِعَجَائِبِهَا حُجُجٌ قَامَتْ بِالْأَمْرِ عَلَى الْحُجُجِ
Hikmet-i Mevlâ'ya şâhiddür cihân bürhân heb
Hikmeti emriyle kâ'imdür ‘acâyib şan‘atı
- 13 وَ رِضًا بِقِضَاءِ اللَّهِ حِجَى فَعَلَى مَرَكُوزِيَّتِهِ فُعُجٌ
Hağ kaşâsına rızâ ‘aqluñ kemâlidür şehâ
Hağ rızâsı maṭlabuñ olsun aña kıl himmeti
- 14 وَ إِذَا اِنْفَتَحَتْ أَبْوَابُ هُدَى فَاعْجَلْ لِخَزَائِنِهَا وَ لِحِ
Hağ kaşâsına rızâ bâb-ı hidâyet fethidür
Gence gir kapu açılsa fevt kılma fırsatı
- 15 وَ إِذَا حَاوَلْتَ نِهَائِيَّتِهَا فَاحْذَرْ إِذْ ذَاكَ مِنَ الْعَرَجِ
Geçme tûruñ hikmet-i Hağğ'a nihâyet yoğimiş
Bu ‘arecden kıl hazer yok baħr-i hikmet gâyeti

10 hâkimi: hâliyâ OE // naqşından: نَشِيدٌ ? V/ dâr-ı: dârı V.

11 ceryânı: ceryân V / eger: kimse V; kese L, OE, NO, NU // mâ'ille: mâ'il B; mâ'ile NO, NU / cârîdür: cârîdürür V.

12 hikmeti: hikmet-i OE.

13 -OE.

14 Hağ kaşâsına: çün kaşâsına V / kaşâsına: rızâsına NO, NU.

- 16 لتكون من السَّيِّئَاتِ إِذَا مَا جِئْتَ إِلَى تِلْكَ الْفُرُجِ
 ‘Arşa-i ‘irfâna sâbîk zümresinden olasin
 Gel gelürseñ göresin bu hâzret içre nuşreti
- 17 فهناك العَيْشُ وَبَهْجَتُهُ فَلِمُبْتَهَجٍ وَمُنْتَهَجٍ
 ‘İş-i bâkî andadur meclâ-yı a‘lâ andadur
 Râh-ı Mevlâ oldur ol dil behceti cân vuşlatı
- 18 فَهَيْجِ الْأَعْمَالَ إِذَا رَكَدْتَ وَ إِذَا مَا هِجْتَ إِذَا تَهَيْجِ
 Depret a‘mâlûñ kaçan teskîn iderse nefsi-dün
 Himmetüñ heycâmı virür kâr-ı hayra kuvveti
- 19 وَمَعَاصِي اللَّهِ سَمَّاجَتُهَا تَرْدَانُ لِذِي الْخُلُقِ السَّمِيحِ
 Hâkq’a ‘işyân eylemek tab‘uñla nefsiñ kubbıdur
 Olmasun gel kubbı-ı ‘işyân ile zâtuñ zîneti
- 20 وَإِطَاعَتِهِ وَصَبَّاحَتِهَا أَنْوَارُ صَبَّاحِ مُنْبَلِجِ
 Tâ‘at-i Hâk gün gibi eyler münevver zâtuñı
 Şubh-ı rüşen gibi envârı açar her zulmeti
- 21 مَنْ يَخْطُبُ حُورَ الْخُلْدِ بِهَا يَظْفَرُ بِالْحُورِ وَ بِالْعُنُجِ
 Çeşm-i şehlâ-yı cinânı tâ‘at ile isteyen

15 ‘arecden: ‘urücdan L.

16 zümresinden: zümresinde V / olasin: olalı B // gel: ger NO, NU / nuşreti: nefreti L.

17 meclâ-yı: mücellâ-yı NO, NU / a‘lâ: ‘âlî OE // oldur: öldürür NO, NU / vuşlatı: nuşreti V.

18 nefsi-i: tab‘-ı B, L; dehr-i V; tabı-ı OE // hayra: hayrı V; hîze NU.

19 nefsiñ: zâtuñ B, V, NO // gel: küll NO / kubbı-ı: geç OE.

20 tâ‘at-i: tâ‘atüñ V; tâ‘ati NU / gibi: ile OE; -NU.

21 çeşm-i: çeşme-i B / şehlâ-yı: şehlâyı NU // hür-ı: hür u V.

Bulısar hüsni-i bedî' ile o hür-ı cenneti

22 فَكُنِ الْمَرْضِيَّ لَهَا بَقِيَّةً تَرْضَاهُ عَدَاً وَتَكُونُ نَجِيَّةً

Sîretüñ taqvâ ile marzî olursa ger bugün
Hâk rızâsıyla yarın bulduñ necât u rahmeti

23 وَائْتِ الْقُرْآنَ بِقَلْبِ ذِي حَزْنٍ وَبَصَوْتٍ فِيهِ شَجِي

Süz u şevk ile gönülden kıl tilâvet dâ'imâ
Şûret u sîretde eyle hüzni ü havf u haşyeti

24 وَصَلَاةُ اللَّيْلِ مَسْأَلُهَا فَادْهَبْ فِيهَا بِالْفَهْمِ وَجِي

Sâlik-i Hâk'a teheccüddür tilâvet menzili
Gün gibi bu burca vargil kılma andan rişleti

25 وَتَأَمَّلْهَا وَمَعَانِيهَا تَأْتِي الْفِرْدَوْسَ وَتُفْتَرِحُ

Eyle âyâtüñ te'emmül ma'nisin tertîl idüb
Kıl teferrüc ravza-i a'lâ ile hem nüzheti

26 وَاشْرَبْ تَسْنِيمَ مُفَجَّرِهَا لَا مُمْتَرَجًا وَتُمْتَرَجُ

Nüş-ı tesnîm-i şarâbın menba'ından kıl müdâm
Geh şarâb-ı şâfiden iç geh şarâb-ı misketi

22 olursa: olsa V // Hâk rızâsıyla yarın bulduñ: bulduñ irtte Hâk rızâsıyla NO, NU / necât u: necâti V.

23 süz u: süz-ı L, OE; sözi V / gönülden kıl tilâvet: tilâvet kıl gönülden OE // şûret u: şûret-i B; şavt u V / sîretde: sîretinde V.

24 sâlik-i: sâliki B // vargil: var gel B / andan: anda V.

25 ma'nisin: ya'ni sen B, L // a'lâ ile: a'lâya eyle B; a'lâyı eyle L / hem nüzheti: nüzheti V, L.

26 geh: gâh B; ki NO, NU // şâfiden: şâfiyi B, L; şâfi V, OE.

- 27 مِدْحَ الْعَقْلِ الْآتِيهِ هُدًى وَ هَوَى الْمُتَوَلِّ عَنْهُ هُجًى
Ol 'aқıl memdüh olur rāh-ı hidāyet gösterür
Ol hevā mezmüm olur kıılır hüdādan nefreti
- 28 وَ كِتَابُ اللَّهِ رِيَاضَتُهُ لِعُقُولِ الْخَلْقِ بِمُنْدَرَجٍ
Hāq kelāmı kuvvet-i cāndur añ'eyle i' tişām
Feyz-i rūhîdür 'uқūluñ şafveti hem rif' ati
- 29 وَ خِيَارُ الْخَلْقِ هُدَاؤُهُمْ وَ سِوَاهُمْ مِنْ هَمَجِ الْمَمَجِ
Nāsuñ ahyārı şerī' at rāhına rehber olur
Ġayrısı şol peşşelerdür sîre yoқdur tākati
- 30 فَإِذَا كُنْتَ الْمَقْدَامَ فَلَا تَجْزَعُ فِي الْحَرْبِ مِنَ الرَّهَجِ
Merd-i meydān iseñ ey dil ceng deminde şābir ol
Hārb ğubārından ceze' kıılma geçürme nevbeti
- 31 وَ إِذَا أَبْصَرْتَ مَنَارَ هُدًى فَاطْهَرِ فَرْدًا فَوْقَ النَّبَجِ
Burd-ı meclā-yı hidāyet keşf olursa çeşmüñe
Maқşad-ı yektāyı gözle rif' at üzre hāzreti
- 32 وَ إِذَا اشْتَأَقْتَ نَفْسٌ وَحَدَّتْ أَلَمًا بِالشَّوْقِ الْمُعْتَلِجِ
Dil belāya mübtelā müştāk olursa hāzrete

27 ol 'aқıl memdüh: ol ki memdüh 'aқıl OE / gösterür: göstere B, V, L, OE // kıılır: kııla V, L, OE, NO, NU / hüdādan: Hūdā'dan V; hevādan L, NO, NU.

28 rūhîdür: evhādur NO, NU // şafveti: şafvet u NO, NU.

29 ahyārı: ahyārı OE // peşşelerdür: pişşelerdür B; سیه لرده ? OE / sîre: seyre B / tākati: tāk'ati B, V.

30 V'de 32. beytin tercümesi yazılmış.

31 deminde: demidür OE // ğubārından: 'ibādetdür OE.

31 gözle: gözler V.

32 mübtelā: -L // varın: varuñ OE.

Hâşılı varın yaķar cümle bu Őevkuñ Şiddeti

- 33 و تَنَآيَا الْحَسَنَا ضَاحِكَةً ۖ وَ تَمَامُ الضَّحْكَ عَلَى الْفَلَجِ
Eyler ol hüsñā dehānı ğoncesinden ğandeler
Ħoķķa-i la' lın açar cānlar nişārı kıymeti
- 34 و غِيَابُ الْأَسْرَارِ اجْتَمَعَتْ ۖ بِأَمَانَتِهَا تَحْتَ الشَّرْحِ
Cāmedān esrārı cem' itdi emānet gencini
Kenz-i maĥfı genc cümle zāt-ı yektā ğil' ati
- 35 و الرَّفِيقُ يَدُومُ لِصَاحِبِهِ ۖ وَ الْخِرْقُ يُصِيرُ إِلَى الْمَرْجِ
Rıfķ ile dā'im olur seyr ü süluki sālİKüñ
Ħarķ u ta' cıl ile hâşıldur aña dil ķasveti
- 36 صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَى الْمَهْدِيِّ ۖ الْهَادِي النَّاسِ إِلَى النَّهْجِ
Ħaķ Őalātı merkez-i ehl-i hidāyet rüĥına
Raĥmeten li'l-ālemındür cümle ğalka da' veti
- 37 و أَبِي بَكْرٍ فِي سِيرَتِهِ ۖ وَ لِسَانٍ مَقَالَتِهِ اللَّهْجِ
Yār-ı ğārı sīretinde Ħazret-i ŐıddİK'a hem
Mu' ciz-i ehl-i Őadākatdür muķaddem Őohbeti

33 hüsñā: hüsñ-i OE / hüsñā dehānı: hüsñā da bākı NO // la' leyn: la' lın L, NO, NU.

34 cāmedān: cāmeden B / esrārı: esrār V // genc: genci NO, NU.

35 seyr ü: seyr-i OE, NO, NU / süluki: sülük-i L // ğarķ u: ğarķ-ı B, OE; ğarf-ı L / hâşıldur aña dil: Őaldurur aña V.

36 Őalātı merkez-i: Őalāt merkezi V; Őalātı merkezi L / rüĥına: ravzāsı OE // ğalka: ğalkuñ V; ğalk: OE.

37 ğārı: ğāra B, L, OE; ğār V // mu' ciz-i: meĥar-ı V, L, NO, NU.

- 38 و أَيِّ حَفْصٍ وَ كَرَامَتِهِ فِي قِصَّةِ سَارِيَةِ الْخَلَجِ
Mefhar-ı erbâb-ı 'izzet Hazret-i Fârûk'a hem
El-cebel yâ sâriye oldı kerâmet şöhreti
- 39 وَ أَيِّ عَمْرٍو ذِي النَّوْرِينِ الْمُسْتَحْيِ الْمُسْتَحْيِ الْبِهَجِ
Câmi'-i Qur'an olan ol şem'-i Zinnürey'n'e hem
Zî-ğayâ olan şehidüñ rûz-ı rüşen behceti
- 40 وَ أَيِّ حَسَنِ فِي الْعِلْمِ إِذَا وَافَى بِسَحَابِهِ الْخَلَجِ
Bâb-ı 'ilm-i Muştafâ'ya dâ'imâ Hağ'dan selâm
İre feyz ile vefâ kıldıkca baħr-i hikmeti
- 41 وَ صَحَابَتِهِ وَ قَرَابَتِهِ وَ قُفَاتُ الْأَثْرِ بِلَا عَوَجِ
Âl ü aşhâba şalât-ı Hağ'dan olsun dâ'imâ
Her biri nûr-ı hidâyet necm-i neyyir tal'ati
- 42 وَ عَلَى السَّيِّطِينَ وَ أَمَمَهُمَا وَ جَمِيعِ الْآلِ مُنْدَرَجِ
ÇıZı oğullarına vü kızlarına da selâm
Hem daħi âline olsun anlaruñ var rütbeti

38 mefhar-ı: mefharı L / 'izzet: ğayret B, V, L, OE // sâriye: bâriye NO, NU.

39 câmi'-i Qur'an: câmi' u'l-Qur'an OE / Zinnürey'n'e: Zî-nürey'n'e B; Zinnürey'n V.

L'de Arapça asıl metin olduğu halde altına tercümesi yazılmamış.

40 ire: Ebü V.

L'de Arapça asıl metin olduğu halde altına tercümesi yazılmamış.

41 -L,

Daħi hem ğayşım [u] kavm aşhâbına olsun selâm/Ümmete gösterdi yıldızlar gibi anlar şir'ati NO, NU.

âl ü aşhâba: âl ü şahbına B, OE / şalât-ı: şalâtı B, V.

42 -B, V, L, OE.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 1 (Haziran 2015)

Ol Muhammed āl u aşhāb hürmetiçün yâ İlâh
Tîz irişdür bize luftuñdan ferehla nuşreti

Kaynakça

- Akkuş, Mehmet, “Edebiyatımızda Regâibiyye ve Salâhî'nin Matla'ı'l-Fecr'i”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, XXXII, s. 132-133.
- Akkuş, Mehmet, *Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1998.
- Alkan, Ercan, “Es'ad Erbilî'nin Tercüme-i Kasîde-i Münferice Adlı Eseri”, *Tasavvuf Dergisi*, İstanbul: 2012, XXX, s. 151-172.
- Ceyhan, Semih, “Salâhî Efendi”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, s. 17-19.
- Durmuş, İsmail -Hüseyin Elmalı, “İbnü'n-Nahvî”, *DİA*, XXI, İstanbul 2000, s. 163-164.
- Elmalı, Hüseyin, “İbnu'n-Nahvî, el-Kasidetü'l-Münferice'si ve Tercümesi” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir: 2002, XVI, s. 37-41.
- Göldöşüren, Arzu, “Vildan Fâik Efendi”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, s.108-109.
- Hasen Saferî-i Nâdirî, “İbn Nahvî”, *DMBİ*, Tehran 1376, V, s. 43.
- Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV,haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yay. 2011.
- İsmâil Ankaravî, *Hikemü'l-münderice fi şerhi'l-Münferice*, İstanbul: Uhuvvet Matbaası, 1327.
- Kemâleddîn Harpûtî, *Kasîde-i Münferice'nin Tahmîsiyle Berâber Türkçe Şerhidir*, Elazığ: Ma'mûretü'l-Azîz Vilâyeti Matbaası, 1317.

43 -B, V, L, OE.

V'de Arapça asıl metin olduğu halde altına tercümesi yazılmamış.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 1 (Haziran 2015)